

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ BÖLÜMLERİ KAPSAMINDA LİSANSÜSTÜ TEZLERDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Fatma KOCABAŞ¹

Verda ÖZGÜLER²

Öz

Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK), küreselleşme süreci ve Bilgi İletişim Teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte önemi ve duyarlılıkları giderek artmıştır. Günümüzde STK'lar; yoksullukla mücadelede işsizliğin önlenmesine, uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinden çevre sorunları ile mücadeleye, insan haklarının korunmasından barışın sağlanmasına kadar birçok sosyal sorunun çözülmesi sürecinde devlet ve özel sektörün yanında katkı veren kuruluşlardır. Dernekler, vakıflar, sendikalar, konfederasyonlar, işveren kuruluşları, profesyonel federasyonlar, meslek kuruluşları, odalar, yerel birlikler, kooperatifler artık dünyada STK olarak kabul edilmekte ve sosyal adaletin ve barışın sağlanmasından demokratikleşmeye, lobicilik faaliyetlerinden istihdamın artırılmasına kadar ekonomik, sosyal ve siyasal alanda birçok alanda önemli işlevler üstlenmektedirler. STK'ların sahip olduğu bu işlevler ülkelerin ekonomik, sosyal ve toplumsal yapılarına göre farklılık gösterebilmektedir.

Günümüzde STK'lar sosyal politika alanında üstlendiği işlevleriyle devletin ulaşamadığı veya yetersiz kaldığı alanlarda birçok sosyal sorunun azaltılmasında yardımcı olmaktadır.

Bu çalışmada STK'lar ile ilgili olarak Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri kapsamında yazılan lisansüstü tezler incelenerek değerlendirme yapılmıştır. Bu bağlamda "Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri" anabilim dalında yazılan ve Yüksek Öğretim Kurulu'nun (YÖK) tez arşivinden elde edilen lisansüstü tezler doküman incelemesi tekniğiyle incelenmiştir. İnceleme sonucunda elde edilen bulgular, yüzde ve frekans tablolarıyla gösterilerek yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmetlerin Örgütlenmesi, Belediyeler, Sosyal Hizmet, Yerel Yönetimler, Sosyal Hizmetlerin Devri.

¹ Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, E-posta: fkocabas@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8886-8562

² Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, E-posta: vcanbey@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0662-4039

KOCABAŞ, F., CANBEY ÖZGÜLER, V. (2021). Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Bölümleri Kapsamında Lisansüstü Tezlerde Sivil Toplum Kuruluşları. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 21(52), 715-740. DOI: 10.21560/spcd.vi.697920

NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN POSTGRADUATE THESES PREPARED WITHIN DEPARTMENT OF LABOR ECONOMICS AND INDUSTRIAL RELATIONS

Abstract

Non-governmental organizations (NGOs) hold increased importance and sensitivity along with the globalization process and developments in information and communication technology. Today, NGOs stand as establishments providing contributions to the solution of many social issues from a struggle against poverty, prevention of unemployment, and improvement of international relations to fight against environmental problems, protection of human rights, and maintenance of peace together with public and private sectors. Associations, foundations, trade unions, confederations, employment agencies, professional federations, professional organizations, chambers, local unions, and cooperatives are accepted as NGOs across the world and undertake significant functions in many economic, social, and political areas including maintenance of social justice and peace, democratization, lobbying, and raising employment. Such functions of NGOs may differ across countries depending on their economic and social structures.

With the functions they undertake in the social policy field, NGOs help to reduce many social problems at points the state cannot reach or provide adequate support for.

This study examines and evaluates the postgraduate theses on NGOs prepared within the scope of Labor Economics and Industrial Relations. In this regard, the postgraduate theses prepared within “Labor Economics and Industrial Relations” departments that were obtained from the thesis archive of the Council of Higher Education of the Republic of Turkey (CoHE) were examined through document review. The findings obtained through such review are presented and interpreted in tables of percentage and frequency.

Key Words: *Social Policy, Labor Economics and Industrial Relations, Civil Society Organization, Non-governmental Organizations, Non-profit Organizations, Qualitative Analysis*

GİRİŞ

Toplumun en dinamik ve halk kitlelerinin sesini dile getiren kuruluşları olarak tanımlanan STK'lar gerek dünyada gerekse ülkemizde giderek önemi artan kuruluşlardır (Uçaktürk ve Bekmezci, 2008, s. 56). Toplumsal değişime öncülük eden STK'ların giderek çağa damgasını vurduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Günümüzde STK'lar, küreselleşme sonucu devletin birçok alandaki belirleyiciliğinin gerilemesi ile önemli roller üstlenmeye başlamışlardır (Kocabaş, 2008: 273). Büyük ölçüde devlet tekelinde olan sosyal politika uygulamaları azalırken; eğitim, sağlık, yaşlı bakımı, çevre sorunları, kadın ve çocukların korunması, afetlerle ve afetler sonucu ortaya çıkan olumsuzluklarla mücadele gibi alanlarda devlet tarafından yerine getirilemeyen yükümlülüklerin STK'lar tarafından gerçekleştirilmesi söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda STK'ların sosyal politikanın uygulayıcısı olma konumuna gelmiş oldukları söylenebilir (Demir ve Yılmaz: 2005, s. 265; Kocabaş, 2008, s. 273). Günümüzde yoğunluğu ve türü artan sosyal sorunlar karşısında hükümetlerin ulaşamadığı, sorunları çözmede yetersiz kaldığı birçok alanda STK'lar faaliyet göstermeye başlamıştır.

STK'lar önemli bir sosyal politika aracıdır. Türkiye'de sosyal politika; sosyoloji, sosyal hizmetler gibi alanlarda konu olarak ele alınmakla birlikte ortaya çıkış felsefesi ve tüm uygulama alanları ağırlıklı olarak Çalışma Ekonomisi ve Endüstri Bölümleri'nin özünü oluşturmaktadır. Bu nedenle yapılan çalışmada YÖK (Ulusal Tez Merkezi) veri tabanında bulunan "Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri" kapsamında yazılmış STK³ alanındaki lisansüstü tezler incelenmiştir. Bu inceleme kapsamında ise aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

- Çalışma kapsamında yer alan STK başlıklı tezlerin üniversitelere göre dağılımı nasıldır?
- Çalışma kapsamında yer alan STK başlıklı tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?
- Çalışma kapsamında yer alan STK başlıklı tezlerin lisansüstü düzeylerine göre dağılımı nasıldır?

³ Bu kapsamda başlığında STK, hükümet dışı kuruluşlar, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, vakıflar, dernekler anahtar kelimelerini içeren tezler kapsama alınmıştır.

- Çalışma kapsamında incelenen “STK” başlıklı tezlerin konu dağılımı nasıldır?

Bu sorular alanda ulusal literatürde yer alan çalışmalardan yararlanarak oluşturulan boyutlar çerçevesinde yanıtlanmaktadır. Bu bağlamda tezlerin genel verilerinin ortaya konulabilmesi için araştırma, yukarıda yer alan sorular bağlamında tablo ve kelime bulutu gibi görsel araçlarla desteklenmiştir⁴.

SİVİL TOPLUM KAVRAMI

STK’ları tanımlarken öncelikle “sivil toplum” kavramına değinmek gerekir. Aksi halde STK’nın tanımı yetersiz kalacaktır. Sivil toplum kavramı, gerek uluslararası gerekse ulusal literatürde çok farklı şekillerde tanımlanmıştır.

“Sivil” sözcüğü, Latince “civis” kökünden türetilmiştir ve “yurttaş veya vatandaş” anlamına gelmektedir. “Sivil toplum” ise, Fransızcadaki “societe civile” den gelmektedir (Karaarslan vd., 2005, s.1).

Yurttaşlar toplumu olarak ifade edilen sivil toplum devletin müdahalesi dışında birey ve grupların kendi alanlarını düzenlemelerini içermektedir (Erdoğan, 2011, s. 49).

Sivil toplum kavramının geçmişi Aristoteles’e dayanmaktadır. Aristoteles’in bahsetmiş olduğu sivil toplum, günümüzdeki sivil toplum anlayışından oldukça farklıdır. Aristoteles’e göre sivil toplum; *“bireysel çıkarlardan bağımsız olarak konulan ve kamusal iyiliği sağlamayı hedefleyen, kurallara uygun olarak yönetilen bir toplumdur”* (Gürel, 2009, s. 20; Kocabaş, 2010, s. 11; Erdoğan, 2011, s. 53). Aristoteles’in sivil toplumu hayatın her alanını kuşatan siyasal toplum ile aynı alanı ifade etmektedir (Çelik vd. 2008, s. 340).

18. yüzyılın sonuna kadar sivil toplum, daha iyi bir toplumsal düzene ulaşmak için bireyin hak ve yükümlülüklerini düzenleyen siyasi kurumlar anlamında kullanılırken, 19. yüzyıla gelindiğinde ise yeni anlamlar kazanarak boyut değiştirmiştir (Çelik vd., 2008, s. 340).

Avrupa’da sivil toplum kavramını ilk kez 1767 yılında Ferguson, iktidar ve zenginliğin bozucu etkilerine karşı koymanın ve kamusal ruhu yaratmanın en iyi yolunun siyasi otoriteden ayrı olarak STK’ndan geçtiğini ileri sürmektedir (Erdoğan, 1998, s. 218; Özer, 2008, s. 89). Hegel ise sivil toplumu, “özel

⁴ Ek Tablo 2’de “Araştırma Kapsamında en Çok Tekrarlanan Kelimelerden Oluşan Kelime Bulutu” yer almaktadır.

menfaatlerle evrensel menfaatlerin uzlaştırılması çabasının bir unsuru olarak ele alarak, sivil toplumu aile ile devlet arasında yer alan sosyal bir alan” olarak kabul etmektedir. Hegel’in sivil toplum anlayışında bireycilik aşılmakta ve evrenselliğe doğru bir yönelim bulunmaktadır (Çelik vd., 2008, s. 340). İlk kez sivil toplum ve devlet ayrımını da Hegel yapmıştır (Karakuş, 2006, s. 12). Marx, sivil toplum anlayışına sınıf kavramını ekleyerek Hegel’in anlayışından farklılaştırmıştır (Karakurt - Tosun, 2007, s. 3). Marx sivil toplumu, “*siyasi yaşamı belirleyen bir alan olarak tanımlarken, devleti, sivil toplumdaki çatışma ve çelişkileri uzlaştıran bir kurum değil, sivil toplumun yansıması olarak*” kabul etmiştir. Marx’a göre sivil toplum, sınıfların çatıştığı bir alandır. Marx’ın Hegel’e yönelik eleştirisi; devlet ile sivil toplumu iki ayrı birim olarak görmesidir. Ona göre devlet sivil toplumla organik bir ilişki içindedir. Marx’a göre sivil toplum sadece bencil, bireyci ekonomik çıkarlara dayalıdır (Çelik vd., 2008, s. 340; Kaya, 2008, s. 8).

Kant sivil toplumu; “*yurttaşların yaşamaya katıldığı bir toplum ya da düzen*” olarak ele almaktadır. Locke ise doğa durumunun olduğu yerde sivil toplum ya da siyasal toplumun olduğunu belirtmiştir (Erdoğan, 2011, s.52).

Sivil toplumun doğu-batı tahlilini yapan Gramsci sivil toplumu, “*toplumdaki egemen bir grubun tüm toplum üzerinde yürüttüğü kültürel bir hegemonya alanı*” olarak tanımlamaktadır (Gürel, 2009, s. 21; Kocabaş, 2010, s. 11; Erdoğan, 2011, s. 53).

Bu anlamda sivil toplum, yönetenlerle ticaret yapanlar arasında kalanı ifade etmek için kullanılmaktaydı (Başkaya, 2010). Gramsci’ye göre devlet ve sivil toplum her zaman iç içe bulunmaktadır (Karakuş, 2006, s. 14).

Keaneye göre sivil toplum, “*ekonomik, sosyal, kültürel veya politik tüm toplumsal ilişkilerin farklı toplumsal gruplar arasındaki etkileşim alanıdır*” (Keane, 1993, s. 100). Keane’nin sivil toplum tanımında, baskı gruplarından, siyasi partilere, çıkar gruplarından gönüllü kuruluşlara kadar her türlü toplumsal örgütlenme biçimi yer almaktadır (Kaya, 2014, s. 17).

Ülkemizde yapılan tanımlamalara baktığımızda, Akat sivil toplumu, “*Bireylerin devletten izin almadan girebildiği toplumsal ilişkiler, gerçekleştirilebildiği toplumsal etkinlikler*” olarak tanımlamaktadır (Akat, 1991, s. 58’ den aktaran Özer, 2008, s. 90).

Sivil toplum kavramına daha çağdaş yaklaşan Arslan, “birey özgürlüklerinin ve temel hakların korunduğu, gönüllülük temelinde örgütlenmenin asıl olduğu, toplumun devletin önüne geçerek devlet politikalarını denetleyip yönlendirebildiği, yurttaşlık bilincine dayanan bir gelişmişlik düzeyi” olarak tanımlamaktadır (Arslan, 2001, s. 9).

Gençkaya ise sivil toplumu üç boyutlu olarak ele almaktadır. Bu boyutlardan ilki; kurumların, örgütlerin ve düşüncelerin çoğunluğuna dayalı bir kamusal alan olarak ele alınan sivil toplumdur. İkinci boyutta mahremiyet üçüncüsünde ise toplumsal alanın korunup geliştirilmesi için gerekli birtakım hakları içeren yasal bir sistemin varlığıdır (Gençkaya’dan aktaran Erdoğan, 2011, s. 51).

Sivil toplumla ilgili tanımlara baktığımızda hepsindeki ortak nokta devlet ve merkezi yapı dışındaki toplumsal yapıların, bireylerin denetim ve baskı görmeden çeşitli konularda etkin olmasıdır (Erdoğan, 2011, s. 59).

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI KAVRAMI

Sivil toplumun taşıyıcı unsuru, sivil toplum kuruluşlarıdır. STK’lar sivil toplumun kurumsallaşmış biçimidir (Demir ve Sever, 2008, s. 348). Sivil toplum anlayışının gelişmesiyle ortaya çıkan insanların bir araya gelme ihtiyacı, STK’ları ortaya çıkarmıştır (Özer, 2008, s. 91; Kocabaş, 2010, s. 11). STK’lar hayatın her alanında yer alan ve faaliyet alanları geniş olan kuruluşlardır (Karakuş, 2006, s. 22).

Tarihsel olarak kökenleri çok eskiye dayanmakla birlikte aslında bu kuruluşlar, II. Dünya Savaşı ile birlikte gündeme gelmiştir. Küreselleşme sürecinde yaşanan değişimle birlikte devletin önem ve etkinliğinin azalması/zayıflaması karşısında STK’lar giderek güçlenmişlerdir. Sosyal politika dünyada birçok ülkede olduğu gibi, ülkemizde de uzun bir dönem neredeyse devletin tekelinde kalmıştır. Ancak yaşanan değişimle beraber devletin bu alandaki etkinliği giderek azalmış ve yerlerini STK’na bırakmıştır.

STK’lar, farklı alanlarda çalışan gönüllü örgütlerden düşünce kuruluşlarına, sendikalar ve kooperatiflerden meslek odaları ve barolara, kâr amacı gütmeyen kuruluşlardan sosyal hareketlere kadar geniş bir yelpazeye sahiptir.

Çağdaş demokrasiler, genel olarak üç sektöre ayrılmaktadır. Bu sektörlerden ilki; tüm çalışanları genel veya katma bütçeli idarelerde ve belediyelerde kamu

hizmeti gören görevlilerden oluşan birinci sektördür. Bu sektöre kamu sektörü de denilmektedir. İkincisi kâr amaçlı özel sektördür. Üçüncüsü ise, vatandaşların kâr paylaşma amacı gütmeksizin, gönüllü olarak kamu hizmetlerine katılımını gerçekleştiren vakıf, dernek, sendika, kooperatif gibi gönüllü kuruluşlardan oluşan üçüncü sektördür. Bu sektöre vakıf ve derneklerin yansısı; platform, grup, hareket ve inisiyatifleri de ekleyebiliriz. Bu sektörde yer alan örgütlerin kullanım alanına bağlı olarak farklı kavramlarla ifade edildiği görülmektedir. Bu sektöre, “üçüncü sektör”, “gönüllü kuruluşlar sektörü”, “vatandaşlar sektörü” de denilmektedir (Kocabaş, 2008, s. 274; Demir ve Sever, 2008, s. 347). Ne özel sektör ne de kamuya ait olan STK’lar üçüncü sektör olarak günümüzde de önemli bir yere sahiptir. Üçüncü sektör, bireylerin malvarlığın, yaratıcılığının ve sinerjilerinin bir araya getirilerek bunun gönüllü olarak kamu hizmetlerinin sunumuna yönlendirildiği ve kâr amacının güdülmediği bir sektördür (Demir ve Sever, 2008: 353).

Günümüzde üçüncü sektör ya da özel adıyla gönüllü sektör birçok ülkede kamu ve özel sektörün yanında, kendine has özellikler ile birlikte yeni ve güçlü bir sektör olarak ortaya çıkmaktadır. Üçüncü sektörün hem kamu hem de özel sektör üzerinde büyük bir sosyal, ekonomik ve siyasal etkisi bulunmaktadır (Kocabaş, 2010, s. 2; Kaya, 2014, s. 24).

Dünyada ve Türkiye’de STK’lar çeşitli kavramlarla tanımlanmaktadır (Kocabaş, 2010, s. 12). Yabancı literatürde; “Civil Society Organization-CSOs (Sivil Toplum Kuruluşları)”, “Non-Governmental Organizations-NGOs (Devlet Dışı Örgütler)”, “Non-profit Sector-NPS (Kâr Gütmeyen Sektör)”, “Non-profit Organizations-NPOs (Kâr Gütmeyen Kuruluşlar)”, “Third Sector (Üçüncü Sektör) gibi kavramlarla ifade edilmektedir. (Levis, 1998, s. 501-513; Güneş ve Tekgül, 2005, s. 325; Şahin ve Öztürk, 2008, s. 12; Kocabaş, 2010, s. 12).

Türkçe literatürde ise, vakıf, dernek, sendika, oda, kooperatif, kulüp, platform gibi türlerden oluşan sivil toplum kuruluşlarını ifade etmek üzere, STK, üçüncü sektör, gönüllü kuruluşlar vb. ifadeler kullanılmaktadır (Özdemir vd., 2009, s. 155).

Yukarıda verdiğimiz terimlerin hepsi kâr amacı gütmeyen, devletten bağımsız hareket eden ve gönüllü faaliyetlerde bulunan kuruluşlara işaret etmektedir (Özdemir vd., 2009, s. 155).

Bu çalışmamızda Türkiye’de daha yaygın bir kullanıma sahip olduğu için STK terimi tercih edilmiştir.

Sivil toplum kavramında olduğu gibi STK’lar konusunda da literatürde çok farklı tanımlar bulunmaktadır. Bu tanımlara bakacak olursak;

Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi (EESC-European Economic and Social Committee), “*toplum yararı doğrultusunda sorumluluk üstlenen, resmi makamlar ile yurttaşlar arasında aracı işlevi gören bütün örgütsel yapılanmaları sivil toplum kuruluşları*” olarak kabul etmektedir (Erdoğan, 2011, s. 68; Yavuz ve Kaynar, 2015, s. 189).

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO-United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) STK’nı, “*iktidara sahip olma, para kazanma ya da yasa dışı etkinliklere girme dışında ortak amaçlara yönelmiş insanların gönüllü ve sürekli olarak, bağımsızlık temeline dayalı bir örgüt*” olarak tanımlamıştır (Gürel, 2009, s. 26).

Dünya Bankasının yapmış olduğu bir çalışmada STK’lar, “*bağımsız, demokratik, esnek ve kâr amacı gütmeyen halk örgütlenmeleri*” olarak ifade edilmektedir (Erdoğan, 2011, s. 66).

Türkiye’de ise bu kavramın tam karşılığını bulmak güçtür. STK’lar için tarihte daha çok cemiyet, lonca ve vakıf kavramları kullanılmasına karşılık, günümüzde ulusal literatürde; “Sivil Toplum Kuruluşları”, “Demokratik Kitle Örgütleri”, gibi sözcükler bu yapıları tarif etmek için kullanılmıştır. Ancak bugünkü en yaygın kullanımla bu kurumlar, STK olarak adlandırılmıştır (AGV, 2000, s. 176; Karaarslan vd., 2005, s.1).

Kongar’ın yapmış olduğu tanıma göre STK’lar, “*devletin resmi örgütlenmesi dışında vatandaşlık bilinci ile geliştirilen gönüllü yapılanmalardır*” (Kongar, 1991, s. 109-114).

Yıldırım tarafından ise STK’lar dar anlamıyla; “*amacı sadece sosyo-ekonomik kalkınmaya katkı sağlamak olan, kâr amacı gütmeyen, şahsi çıkarları için çalışmayan, bağımsız ve gönüllü kuruluşlar olarak*” ele alınırken geniş anlamda ise “*sivil toplum alanında etkinlik gösteren ve yönetimin dışında yer alan her türlü örgütlenme*” olarak tanımlanmıştır (Yıldırım, 2004, s. 52).

STK’lar dünyada önem kazanırken Türkiye’de de her geçen gün önemi giderek artmaktadır.

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ÖZELLİKLERİ

STK'ları diğer kuruluşlardan ayıran bazı özellikler bulunmaktadır. Literatür taramasından elde edilen veriler ışığında yürüttükleri faaliyet ve amaçları doğrultusunda STK'ların sahip olduğu özellikler şunlardır (Karakuş, 2006, s. 23);

- Her şeyden önce STK'larda gönüllülük esastır. Gönüllülük ve karşılıklı yardımlaşma STK'ların en temel özellikleri arasında yer almaktadır.

- Kâr amacı gütmemektedirler.

- Bu kuruluşlarda hizmet ve gelişme ön plandadır. Bu kuruluşlar toplumsal talepleri karşılamaya çalışmaktadırlar. Dolayısıyla bu kuruluşlar sadece ihtiyaç duyulduğunda değil her zaman toplumun menfaatleri doğrultusunda ve kuruluş amaçları ile paralel olarak yasal mevzuata uygun bir biçimde faaliyet göstermektedirler (Demir ve Sever, 2008, s. 347-353; Kendirli vd., 2008, s. 634).

- Bu kuruluşlar devlet ve siyasal partilerden bağımsız hareket etmektedirler (Demir ve Sever, 2008, s. 347-353). Leggewie'ye göre; hükümet dışı olmaları bu kuruluşların en önemli özelliklerinden birisidir (Yıldız, 2008, s. 648). Kamu sisteminin bir parçası değildirler. Ancak bu kuruluşların devletten ayrı hareket etmesi aralarında işbirliği olmadığı anlamına gelmemekte aksine bu kuruluşlar devleti ve/veya devlet adına faaliyet gösteren organları harekete geçirmektedirler.

- Bu kuruluşlar politika ve stratejileri ile mevcut yönetim ve uygulamaları amaçları doğrultusunda etkileyebilmektedirler (Kendirli vd., 2008, s. 634).

- Dürüstlük, tutarlılık, açıklık, saydamlık, yardımseverlik, hoşgörü ve hizmet anlayışı gibi değerlere sahiptirler.

- Karar ve uygulamalarda katılımcı bir yaklaşımı benimseyerek halkın katılmasını ve güçlenmesini sağlamaya odaklanmışlardır.

- Sivil toplum devletten bağımsız olduğu gibi özel sektörle ilişkisi de sınırlıdır.

- Kendilerine çıkar sağlamayı hedeflemeyen bir amaç etrafında örgütlenirler (Kaya, 2008, s. 25).

- Bu tür kuruluşlar özel hukuk hükümlerine göre yönetilmektedirler (Yavuz ve Kaynar, 2015, s. 190).

STK'lar bireylerin farklı siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını gerçekleştirmek üzere gönüllü olarak bir araya geldiği kuruluşlardır. Dolayısıyla STK'lar düşünce üretme kapasiteleri ve farklı toplumsal kalkınma aktörleriyle diyalog sürecinde öneri geliştiren kuruluşlardır (Demir ve Sever, 2008, s. 347-353). STK'lar bireysel ya da grupsal hak ve çıkarlardan ziyade sosyal refah, sosyal adalet ve demokratikleşme gibi temel hak ve özgürlükleri korumayı amaçlamaktadır (Erturgut, 2008, s. 507).

Günümüzde STK'lar yoksulluk, işsizlik, eğitim, sağlık, çevre, ayrımcılık, sosyal refah, insan hakları vb. konularda aktif roller üstlenerek kamu kesiminin yükünü hafifletmeye çalışmaktadırlar. Sadece kendi amaç ve değerlerine hizmet etmemekte ve toplumsal amaçları da destekleyerek merkezi otorite ile vatandaş arasında arabuluculuk yapmaktadırlar. Dolayısıyla STK'lar yoğun olarak kamu kesiminin yetersiz kaldığı alanlarda faaliyetlerini yürütürken daha esnek ve isteklere anında cevap verebilen yapıları sayesinde topluma yararlı olan kuruluşlardır. STK'lar toplumları etkileyebilecek çeşitli çalışma grupları oluşturabilen, bilgi iletişim teknolojilerinden yoğun bir şekilde yararlanabilen, toplumların gelişmesi için toplumdaki tüm katmanların katılımını sağlayan ve üyelerinin dışındaki bireyleri de çalışmalarına katabilen örgütlerdir (Demir ve Sever, 2008, s. 347).

STK'lar ekonomik büyümeye katkısı olabilen kuruluşlardır. Dolayısıyla tüm dünyada STK'ların yaygınlaşmasının önemli bir nedeni; ekonomik kalkınma araçlarından biri olarak görülmesidir (Örs, 2008: 1002). STK'lar günümüzde sahip oldukları sivil toplum ağları ile bilginin tüm topluma yayılmasını sağlayabilecek bir potansiyele sahip kuruluşlardır (Demir ve Sever, 2008: 347).

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ FAALİYETLERİ

STK'lar faaliyet alanı sınırsız örgütlerdir (Karakuş, 2006, s. 25). STK'lar çoğunlukla devletin yapamadığı ya da yapmakta yetersiz kaldığı birçok faaliyeti gerçekleştirmektedir. İlk ortaya çıktıkları dönemde daha çok yardım amaçlı faaliyet gösteren bu kuruluşlar ilerleyen zamanlarda toplumda eşitliğin sağlanması, kamu eğitimi, sosyal hizmetler, toplumsal sorunların belirlenmesi, demokratikleşmenin sağlanması gibi birçok işlev üstlendikleri görülmektedir (Erdoğan, 2011, s. 70).

Literatür taramasından elde edilen veriler ışığında STK'ların toplumda üstlendiği işlevlere kısaca bakacak olursak (Erözden, 1998, s. 15-16; Karakuş, 2006, s. 25; Kocabaş, 2010, s. 17-18; Erdoğan, 2011, s. 70-73).

- Kamuoyu oluşturmak yoluyla, bireylerin taleplerinin dile getirilmesine yardımcı olmak,
- Çoğulcu ve katılımcı bir toplum yapısının oluşmasını sağlayarak çoğulcu ve katılımcı kültürü benimseyen bireylerin yetişmesini sağlamak,
- Gerek devletin gerçekleştirdiği uygulamalara gerekse serbest piyasa ekonomilerinin dayandığı bazı mekanizmalara karşı koruyucu bir tampon işlevi üstlenerek dengeleyici bir unsur olmak,
- Pilot projeler üretmek, bu projelere kaynak bulmak ve bu projeleri uygulamaya geçirmek yoluyla eğitim, sosyal refah ve istihdam konularında devlet politikalarına paralel ya da alternatif sorumluluklar alabilmek,
- Demokrasinin gelişmesine katkıda bulunmak,
- Bireylerin siyasi kültürlerini geliştirmek,
- Bireylerin temel hak ve hürriyetlerini siyasi otoriteler karşısında korumak,
- Siyasi çatışma gruplarını yumuşatmak,
- Kamu sektörü ve özel sektör ile işbirliği içerisinde, toplumun sorunlarına ve beklentilerine çözüm üretilmesini sağlayarak, toplumsal duyarlılığı arttırmak ve toplumsal faydanın en üst düzeye çıkarılmasını sağlamak,
- Saydamlık ve hesap verebilirlik düzeyini arttırmak.

STK'ların sahip olduğu bu işlevler ülkelerin ekonomik, sosyal ve toplumsal yapılarına göre farklılık gösterebilmektedir (Erdoğan, 2011, s. 72).

Günümüzde STK'lar eğitim, nüfus planlaması, kalkınma, gelişme, sosyal yardımlaşma, barış gibi birbirinden çok farklı alanlarda faaliyet göstermektedirler (Karakuş, 2006, s. 25).

Küresel anlamda ise STK'lar; dünyada insan hakları, çevre, barış, kadın hakları, insani yardım gibi ortak değerlerin herkes tarafından kabullenilmesinde etken rol oynamakta, demokratikleşme sürecine katkı sağlamakta ve birçok konuda dönüşüm yaratma potansiyeline sahip örgütlerdir (Yavuz ve Kaynar, 2015, s. 192).

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Yöntem başlığı altında araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama süreci, verilerin incelenmesi/analizi ile ilgili açıklamalara yer verilmektedir.

Araştırma Modeli

Nitel araştırma, “gözlem görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, alguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman incelenmesi, hemen her araştırma için kaçınılmaz olan bir veri toplama tekniğidir.

Doküman incelemesi, bir araştırma problemi hakkında belirli zaman dilimi içerisinde üretilen dokümanlar ya da ilgili konuda birden fazla kaynak tarafından ve değişik aralıklarla üretilmiş dokümanların geniş bir zaman dilimine dayalı analizini olanaklı kılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006’dan aktaran Koç, 2016, s. 202).

Bu çalışmada, YÖK (Ulusal Tez Merkezi) veri tabanında bulunan “Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri” kapsamında yazılmış STK alanındaki tezler; üniversitelere, yıllara, lisansüstü düzeylerine (yüksek lisans-doktora) ve konularına göre incelenmiştir. Bu kapsamda bilgisayara indirilmiş olan lisansüstü tezler araştırmacılar tarafından bağımsız bir biçimde incelenerek nitel okuma yapılmış ve ardından elde edilen bilgi ve bulgular karşılaştırılmıştır. Konu kapsamında ve araştırma soruları bağlamında her bir tez bazında değerlendirme yapılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini YÖK (Ulusal Tez Merkezi) veri tabanında bulunan lisansüstü tezler ve “Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri” kapsamında yazılmış olan 3836 tez oluşturmaktadır⁵. Bu veri tabanından başlığında

⁵ YÖK Ulusal Tez Merkezi, detaylı arama sayfasında yer alan seçeneklerden “Anabilim Dalı” listesinden; Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Çalışma Ekonomisi, Çalışma İktisadi, İnsan Kaynakları Yönetimi ve Endüstri İlişkileri, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, İnsan Kaynakları Yönetimi, Sosyal Politika, Sosyal Psikoloji, Yönetim ve Çalışma Sosyolojisi Anabilim Dalları ile “konu” kısmında “Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri” olan tezlerden oluşan veri tabanı kullanılmıştır. Bu aşamada arama ölçütü olarak YÖK Ulusal Tez Merkezinin en geniş arama ölçütü olan 2019-1900 tarihleri seçilmiş olmakla birlikte araştırma konusu ile ilgili ilk çalışma 1996 tarihlidir.

“STK”, “hükümet dışı kuruluşlar”, “kâr amacı gütmeyen kuruluşlar”, “vakıflar”, “dernekler” anahtar kelimelerini içeren tezler kapsama alınmıştır. Bu kapsamda olan 30 lisansüstü tez bulunmaktadır ancak bu tezlerden 2 tanesine internet ortamında tam metin erişim mümkün olmadığından 28 tez örneklem olarak alınmıştır.

Tezler yıl, lisansüstü düzeyi, bağlı olduğu üniversite bakımından sınıflandırılmıştır. Geçerlik güvenilirlik çalışması olarak YÖK kayıtlarından alınan tez listelerine dayalı olarak araştırmacı tarafından oluşturulan excel veri dosyaları bir alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Alınan görüşler sonucunda çalışmada kullanılacak yöntem ve çalışma soruları ile anahtar kelimelere son şekli verilmiştir. Ardından bu dosyada yer alan veriler çalışmada yer alan anahtar kelime ve kodların analiz edilmesi ve görselleştirilmesi için MAXQDA Analytics Pro 2018 nitel analiz programına aktarılmıştır.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırmaya konu olan tezler doküman incelemesi yöntemi ile “dokümanlara ulaşma”, “dokümanların elde edilmesi”, “verilerin analiz edilmesi” ve “kullanılması” olarak sıralanabilecek doküman incelemesi aşamaları uygulanarak incelemeye dâhil edilmiştir⁶. Doküman analizinde kelime, tema, karakter ya da kişi, cümle ya da paragraf analiz edilebilmektedir. Yapılan doküman analizinde Tablo 1’de yer alan konu ile ilgili temel anahtar kelimeler araştırma kapsamında yer alan 28 tez kapsamında kodlanarak sayısallaştırılmakta ve analiz edilmektedir. Bu aşamada içerik analizinden yararlanılmaktadır.

Tablo 1. Araştırma Kapsamında Kullanılan STK, Hükümet Dışı Kuruluşlar, Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlar, Vakıflar, Dernekler ile İlgili Anahtar Kelimeler

Anahtar Kelime	Sıklığı	Anahtar Kelime	Sıklığı	Anahtar Kelime	Sıklığı
Eğitim	1169	Kadın	390	İnsan Hakları	122
Yoksulluk	836	Demokrasi	376	Sosyal Barış	111
Oda	600	Sosyal Yardımlaşma	358	Platform	88

⁶ <http://80.251.40.59/education.ankara.edu.tr/aksoy/eay/eay/b0506/ymetin.doc> (04.05.2019).

Çocuk	583	Çevre	343	Kooperatif	67
Sosyal Hizmet	514	Göç	199	Ayrımcılık	62
Sosyal Politika	513	İşsizlik	169	İnisiyatif	56
Engelli	432	Gönüllülük	125	Sosyal Dayanışma	36

Tablo 1’de araştırma kapsamında tam metin olarak erişilebilen ve MAXQDA Analytics Pro 2018 ile yapılan kodlamada elde edilen anahtar kelime sıklıklarını göstermektedir. Eğitim 28 tez içinde 1169 kez kullanım ile birinci sırada yer almaktadır. İkinci sırada yoksulluk bulunmaktadır. Çocuk, sosyal hizmet ve sosyal politika ile engelli kavramları da incelenen tezlerde öne çıkan anahtar kelimeler arasında yer almaktadır.

BULGULAR

Çalışmanın bu kısmında araştırma kapsamında incelenen lisansüstü tezlerle ilişkin nicel ve nitel boyutları olan bulgular yer almaktadır. Çalışma kapsamında yer alan 3836 tezin ilgili olduğu anabilim dalı ve bağlı olduğu üniversite bilgileri tablolar halinde sunulmuş, ardından başlığında “STK”, “hükümet dışı kuruluşlar”, “kâr amacı gütmeyen kuruluşlar”, “vakıflar”, “dernekler” yer alan 30 tez içinden 28 tez Tablo 1’de yer alan anahtar kelimeler üzerinden içerik analizine tabi tutulmuştur.

Tablo 2. Araştırma Kapsamında Oluşturulan Veri Tabanında Yer Alan Tezlerin Anabilim Dalı ve Konu Kriterlerine Göre Dağılımı

Anabilim Dalı ve Konu	Sıklık	Yüzde (%)
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	20	66,67
Çalışma Ekonomisi	2	6,67
Çalışma İktisadı	1	3,33
İnsan Kaynakları Yönetimi	1	3,33
Sosyal Politika	1	3,33
Konu ⁷	5	16,67
İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku	-	-
Toplam	30	100,00

Tablo 2 incelendiğinde veri tabanında yer alan tezlerin büyük bir bölümü (%66,67) konu kısmında “Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri” anahtar kelimesi ile yapılan arama sonucundan gelen tezlerden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında yer alan tez çalışmalarının tamamı Türkçe yazılmıştır.

⁷ Veri tabanı oluşturulurken kullanılan arama ölçütü olarak “konu” başlığına Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ifadesi yazılarak elde edilen tezler.

Araştırma kapsamında incelenen lisansüstü tezlerden 25'i (%83,3) Yüksek Lisans ve 5'i (%16,67) doktora tezidir.

Tablo 3. Araştırma Kapsamında Yer Alan Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Sayı	Yüzde (%)
1996	1	3,33
1998	1	3,33
2001	1	3,33
2006	2	6,67
2007	1	3,33
2008	1	3,33
2009	2	6,67
2010	4	13,33
2011	1	3,33
2012	1	3,33
2013	2	6,67
2014	2	6,67
2015	5	16,67
2017	2	6,67
2018	3	10,00
2019	1	3,33
Toplam	30	100,00

Tablo 4. Araştırma Kapsamında Yer Alan Lisansüstü Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite	Sıklık	Yüzde (%)
Anadolu Üniversitesi	1	3,33
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	1	3,33
Bahçeşehir Üniversitesi	1	3,33
Cumhuriyet Üniversitesi	1	3,33
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	3	10,00
Dokuz Eylül Üniversitesi	3	10,00
İstanbul Üniversitesi	3	10,00
Kocaeli Üniversitesi	2	6,67
Marmara Üniversitesi	3	10,00
Namık Kemal Üniversitesi	1	3,33

Sakarya Üniversitesi	4	13,33
Süleyman Demirel Üniversitesi	2	6,67
Turgut Özal Üniversitesi	1	3,33
Uludağ Üniversitesi	1	3,33
Yalova Üniversitesi	2	6,67
Zirve Üniversitesi	1	3,33
Toplam	30	100,00

Tablo 4 incelendiğinde konu ile ilgili en fazla tez Sakarya Üniversitesi tarafından yapılmıştır. Bunu sırasıyla Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi izlemektedir.

Tablo 5. 1996-2019 Yılları Arasında Başlığında “STK”, “Hükümet Dışı Kuruluşlar”, “Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlar”, “Vakıflar”, “Dernekler” Anahtar Kelimesi Olan Lisansüstü Tezlerin Konularına Göre Dağılımı

Üniversite	Sıklık	Yüzde (%)
Dernek	3	10,00
Sendika	1	3,33
Sivil toplum	2	6,67
Sosyal Politika	2	6,67
STK	7	23,33
Vakıf	15	50,00
Toplam	30	100,00

Tablo 5 incelendiğinde araştırma konusu bağlamında en fazla ele alınan boyutun “vakıf” olduğu görülmektedir. Tezlerin 15’i (%50,00) vakıf konusunu içermektedir. 7 (%23,33) tez ile STK konusu ikinci sırada yer almaktadır.

Araştırma kapsamında yer alan tezlerin genel bilgileri verildikten sonra, doküman analizi kapsamında Tablo 1’de verilen anahtar kelimelerin tezlerde yer alma sıklıklarına bağlı olarak konunun hangi boyutlarda ve nasıl ele alındığı değerlendirilmiştir.

Bu değerlendirmeye göre;

Araştırma kapsamında incelenen tezlerden Tez_26’da eğitim konusu yoksulluk ile bağlantılı olarak ele alınmaktadır. Tezde;

“Yoksulluğun demografik ve sosyal nedenleri olarak genellikle hızlı nüfus artışı, yerleşim yeri, yetersiz eğitim düzeyi, ayrımcılık, ailenin yoksullaşması ve aile yapısındaki değişim gösterilmektedir” (Yılmaz, 2006, s. 33).

Bu tezde yoksulluğun önlenmesinde eğitimin önemi incelenmiş ve bu bağlamda da STK'lar arasında yer alan sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının (SDYV) rolü ortaya konulmuştur. Tez_30'da da SYDV'nın eğitim ile ilgili faaliyetlerine yer verilerek eğitim çağındaki çocuklara eğitim yardımı verilmesi, istihdam edilebilirliğe yönelik eğitim destekleri ve yoksulluk ilişkisi kurulmuştur (Öztürk, 2009, s. 92-93). Benzer şekilde yoksulluğun önlenmesinde STK'ların önemine değinilerek bu kapsamdaki işlevleri Tez_06'da da ele alınmıştır (Tuz, 2010, s. 66). Yoksulluk türleri ve yoksullukla mücadelede SYDV'nın rolleri Tez_23'te tartışılmıştır (Kan, 2011). Yoksulluk ve STK ilişkisi; Tez_03 (Aydın, 2013), Tez_17 (Engin, 2014), Tez_19 (Karaca, 2015), Tez_11 (Sargın, 2017), Tez_13 (Çetin, 2018) ve Tez_22'de de (Şahin, N., 2018) yoksulluk ve STK ilişkisi ele alınmıştır.

Tez_08'de Türkiye'de STK'ların uluslararası ve ulusal rolleri devlet kurumu ile sivil toplum arasında neo-liberal süreçteki etkileşimler incelenmiştir. *“Türkiye’de gerek eğitim imkânlarının geliştirilmesi ve artırılması, gerekse bu eğitim imkânlarından yararlanabilme açısından kamu kesiminin oldukça gerilerde olduğu, bu açıdan STK’ların ön plana çıkması gerektiği”* bu çalışmada vurgulanmaktadır (Uğurlu, 2006, s. 118).

Tez_29 eğitim kapsamında vakıf üniversitelerinin örneklem olarak ele alındığı bir tezdır. Çalışma tükenmişlik bağlamında devlet ve vakıf üniversitelerinde çalışanların durumlarını ele almaktadır (Çağlayan, 2007).

Tez_18'de Türkiye’de, genel olarak sivil toplumun yasal örgütlenme biçimi olan dernekleşme ve ayrıca vakıf oluşumları istatistiksel verilerle irdelenmiştir. STK'nın gelir dağılımı ve yoksulluk, eğitim, sağlık ve çevre konuları ile ilişkisi küreselleşme sürecinde yaşanan dönüşüm ile birlikte Türkiye ölçeğinde ortaya konulmaktadır.

Tez_09'da İstanbul ili örneğinde Türkiye’de STK'ların sosyal politika üzerindeki etkisi incelenmiştir. Merkezi İstanbul'da bulunan, sosyal politika alanında faaliyet gösteren dernek ve vakıflar örneklem olarak seçilmiştir.

Tez_07'de STK'nın sığınmacıların korunması sürecindeki rolleri örneklerle açıklanmaktadır. Günümüz koşullarında sığınmacıların sorunları sadece devlet tarafından değil aynı zamanda STK'ların da sorumlu olması gereken bir konudur (Dönmez-Kara, 2010, s. 174).

Tez_10'da toplumsal mücadelelerde sendika ve sivil toplum örgütleri ele alınarak sendikal hareketlerin güç kaybetme nedenleri ve sivil toplum örgütlerinin nasıl yükselen değer haline geldiği incelenmiştir. Sivil toplum örgütlerinin tarihsel gelişimi ile ilgili olarak;

“STÖ’lerin genel hatları ile kökenlerini araştırmak için geriye doğru gidilecek olunursa, sınıf mücadelesi paralelinde yapılanan klasik ya da geleneksel toplumsal hareketlerin temel olarak sendikalar ve meslek kuruluşları olduğu görülmektedir. Kettner’in yaptığı sınıflamaya göre, bugünkü uluslararası sivil toplum kuruluşlarının tarihsel ataları, 19. yüzyılda sendikal hareket, 20. yüzyılın ilk yetmiş yıllık diliminde ‘klasik’ yurttaş hareketleri, yetmişlerden itibaren de ‘yeni toplumsal hareket’lerdir” (Çamur, 2008, s. 112).

STK yöneticilerinin, liderlik ve cinsiyete ilişkin görüşlerine yönelik bir alan araştırması içeren Tez_12’de anketlere geri dönüş oranına bakılarak;

“Elektronik anket uygulamaları sürecinde gözlemlenen en çarpıcı sonuç ise geri dönüş oranının beklenen değerinin çok altında gerçekleşmiş olmasıdır. Gönüllülük esasına göre kurulmuş bu organizasyonların, özellikle kendi faaliyetlerini de ilgilendiren bir konuda gönderilen anketi, zaman ve kişi baskısı olmayan bir ortamda (internet) cevaplandırma oranının %5.97’nin çok daha üstünde olması beklenmiştir. Geri dönüş oranına ilişkin yapılabilecek temel çıkarım ise Türkiye’de Sivil Toplum yapısının henüz istenilen düzeyde ve kalitede olmadığı yönündedir”

biçiminde bir değerlendirmede bulunmuştur (Özsoy, 2010, s. 90).

Tez_15’de geçmişten günümüze varlığını sürdüren sosyal politika açısından en önemli kurumlardan biri olan vakıfların sorunları ve bu sorunların çözümü noktasında vakıflarda uygulanacak yeni stratejik açılımlar ele alınmıştır. Türkiye’de vakıf bilincini hak ettiği yere ulaştırmak açısından özellikle işsizlik, yoksulluk, toplumda kadına ve engellilere yönelik yeni stratejik açılımlar geliştirilerek bunların uygulama yolları Vakıflar Genel Müdürlüğü örneğinde incelenmiştir (Yadığer, 2010, s. ix).

Tez_16’da Türkiye’de vakıfların sosyo-ekonomik fonksiyonları İzmir ili Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları üzerinde yapılan bir araştırma

ile ortaya konulmaktadır. Yapılan araştırma kapsamında vakıfların yapmış olduğu nakdi yardımlarda ilk sırayı bir defaya mahsus parasal yardımların aldığı ortaya çıkmıştır. İkinci sırada eğitim yardımı ve üçüncü sırada sağlık yardımları gelmektedir (Çiçek, 1996, s. 108).

Türkiye'deki iş dünyasındaki STK'nın işbirliği ağlarının araştırıldığı Tez_21'de konfederasyonların amaçlarını gerçekleştirme düzeyi ve işbirliği ağları incelenmektedir (Aytuğ, 2015).

Tez_27'de STK'ların kaliteli, nitelikli ve sürdürülebilir büyümesinin sağlanabilmesi için bu kuruluşlarda çalışan işgücüne piyasa koşullarına uygun ücret, özlük hakkı ve iş güvencesi sağlanması gerektiği vurgulanmıştır (Kurt, 2014).

SONUÇ

STK'lar küreselleşme çağının toplumu yönlendiren ve politika oluşturan aktörlerinden birisidir. Bu kuruluşlar demokratik ve çağdaş toplumun olmazsa olmaz aktörlerinden birisidir. Günümüzde özellikle STK'lar toplumsal sorunların çözümünde önemli roller üstlenmişlerdir. Bu kuruluşlar sosyal adalet ile barışın geliştirilmesinde ve sosyal devletin görevlerini daha iyi yapabilmesi açısından kullanılan sosyal politika araçlarından birisidir. STK'lar sosyal politika alanında üstlendiği işlevleriyle, günümüz toplumlarının yaşadığı birçok sorunun azaltılmasına yardımcı olmaktadır.

Tüm dünyada STK'lar üstlendikleri işlevler nedeniyle en temel ekonomik ve sosyal güçlerden birisidir. STK'lar farklı faaliyet alanlarında kimi zaman istihdam yaratarak, kimi zaman lobicilik faaliyetleriyle karşımıza çıkmaktadırlar. Toplumda yaşayan bireylerin tek başlarına çözmekte zorlandıkları çeşitli sosyal ve ekonomik sorunlarda devlet tarafından yürütülen yardımlar ve faaliyetlere ek olarak STK'lar da rol üstlenmektedir. Bu destekleyici rollerinden dolayı STK'lar hem ulusal, hem de uluslararası düzeyde ele alınan politikaların hepsinde aktif rol üstlenmektedir. STK'ların öneminin artmasıyla birlikte, literatürde de STK'larla ilgili çok sayıda lisansüstü tez yapılmaya başlanmıştır.

Türkiye'de sosyal politika; sosyoloji, sosyal hizmetler gibi alanlarda konu olarak ele alınmakla birlikte ortaya çıkış felsefesi ve tüm uygulama alanları ağırlıklı olarak Çalışma Ekonomisi ve Endüstri Bölümleri'nin özünü oluşturmaktadır. Bu nedenle yapılan çalışmada YÖK (Ulusal Tez

Merkezi) veri tabanında bulunan “Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri” kapsamında yazılmış STK alanındaki lisansüstü tezler incelenmiştir. Yapılan taramada “STK”, “hükümet dışı kuruluşlar”, “kâr amacı gütmeyen kuruluşlar”, “vakıflar”, “dernekler” anahtar kelimelerini içeren tezler bilgisayara indirilerek incelenmiştir. Tam metnine ulaşarak incelenen 28 tezdten 3 tanesi de başlığında STK geçmesine rağmen konu ile doğrudan ilgisi kurulamadığından inceleme kapsamı dışında bırakılmıştır.

Yazılan lisansüstü tezlerin en çok Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümlerinde olduğu, yıl olarak 2015’te bu konu ile ilgili olarak daha yoğun çalışmaların yapıldığı görülmüştür.

Araştırma kapsamında yer alan 1996-2019 yılları arasındaki STK’lar ile ilgili olarak yazılan tezler incelendiğinde genellikle yoksulluk, eğitim, işsizlik, sosyal hizmet ve sosyal politika vb. alanlara yönelik olduğu görülmüştür. Araştırma kapsamında da STK’ların faaliyetleriyle ilgili olarak yukarıda da değindiğimiz üzere devletin çözmekte yetersiz kaldığı yoksulluk, işsizlik, eğitim, çevre sorunları, ayrımcılık vb. konularda önemli işlevler üstlendiği bir kez daha ortaya çıkmıştır.

STK’ların önemli özellikleri arasında yer alan gönüllülük dikkat çeken bir kriter olmasına rağmen yapılan tezlerde buna çok değinilmediği karşımıza çıkmaktadır. Demokrasinin gelişmesinde önemli roller üstlenen bu kuruluşlarla ilgili yapılan tezlerde buna özellikle vurgu yapıldığı karşımıza çıkmaktadır. STK’lar sosyal politikanın önemli araçlarından birisi olmasına rağmen başlığında sosyal politika ile doğrudan ilişki kuran geçen tez sayısı çok azdır.

KAYNAKÇA

- Adana Güç Birliği Vakfı (AGV). (2000). *Sosyo-Ekonomik Rapor*, Çukurova Üniversitesi Yayınları, Adana.
- Aykut, A. (2013). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Etkileri: Kırklareli İli Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Aytuğ, N. (2015). *Sivil Toplum Kuruluşu İşbirliği Ağlarının Etkililik Açısından İncelenmesi: Türkiye'deki İş Dünyası Federasyonları Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Başkaya, F. (2010). Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Söylemi, <http://www.stgm.org.tr/tr/icerik/detay/sivil-toplum-ve-sivil-toplum-kuruluslari-stk-soylemi> (11.10. 2019).
- Çamur, D. (2008). *Toplumsal Mücadeleler İçerisindeki Rollerini Bakımından Sendikalar ve Sivil Toplum Örgütleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Çelik, M., Koç, İ., Ayaş, N. (2008). *Sivil Toplum Kuruluşları-Devlet İlişkisinin Ekonomik Kalkınma ve Toplumsal Barış Açısından Değerlendirilmesi*, (ss.339-346), V. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF Yayınları, Çanakkale.
- Çetin, E. (2018). *Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İHH Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Çiçek, H. (1996). *Türkiye'de Vakıf Müessesesinin Sosyo-Ekonomik Fonksiyonları (İzmir İli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Üzerine Bir Araştırma)*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi: İzmir.
- Demir, D., Yılmaz, V. (2005). *Sosyal Refah Devleti ve Sivil Toplum Kuruluşları: Farklı Gelenekler*, II. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF Yayınları, Çanakkale.
- Demir, M., Sever, E. (2008). Kamu Ekonomisi İçerisinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Önemi, (s.347-362), V. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF Yayınları, Çanakkale.
- Dönmez-Kara, C. Ö. (2010). *Türkiye'de Sığınmacıların Korunmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Engin, M. A. (2014). *Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

- Erdoğan, M. (1998). *Liberal Toplum Liberal Siyaset*, (2. Baskı), Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Erdoğan, Ü. (2011). *Sivil Toplum Kuruluşlarının Yerel Yönetimlerin Karar Alma Sürecindeki Rolü Aydın İl Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Erözden, O. (1998). STK'lar ve Hukuki Çerçeve Talepleri Üzerine Notlar, Ulaş, T. (Ed.), *Merhaba Sivil Toplum*, (ss. 13-22), İstanbul: Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayınları, <https://www.hyd.org.tr/attachments/article/42/merhaba-sivil-toplum.pdf>, (05.06.2019).
- Erturgut, R. (2008). *Küresel Barışın Sağlanması Açısından Silahsızlanmanın Önemi ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Bu Sürece Katkısı*, (ss. 505-512), V. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF Yayınları, Çanakkale.
- Güneş, İ. - Tekgül, B. Y. (2005). *Sivil Toplum Kuruluşları ve Yerel Yönetimler*, II. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF Yayınları, Çanakkale.
- Gürel, D. (2009). *Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Politika Üzerindeki Etkisi: İstanbul Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kan, P. (2011). *Fakirlikle Mücadelede Kamu Politikaları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Üzerine Bir İnceleme*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Karaarslan, E.- Yorgan, B. - Civelekoğlu, F.- İkiz, F. (2005). *Sivil Toplum Kuruluşları İletişim Platformu*, Ege Üniversitesi BİTAM, https://www.researchgate.net/publication/323613269_Sivil_Toplum_Kuruluslari_Iletisim_Platformu/link/5a9fff750f7e9badd99f78c6/download (10.09.2019).
- Karaca, M. (2015). *Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkinliği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Karakurt – Tosun, E. (2007). Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Türkiye'de Yerel Yönetim Birimleri ve Sivil Toplum Kuruluşları İlişkisi, (ss.179-186), III. Uluslararası STK'lar Kongresi.
- Karakuş, O. (2006). *Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Kaya, Ö. (2008). *Sivil Toplum Kuruluşları ve Kalkınma*, İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı Yeterlilik Tezi, Ankara.

- Kayalar, M., Yıldırım, S. (2008). *Sivil Toplum Kuruluşlarında Entelektüel Sermaye Birikiminin Oluşturulması*, (ss. 784-792), V. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF Yayınları, Çanakkale.
- Keane, J. (1993). *Despotizm ve Demokrasi Sivil Toplum ile Devlet Arasındaki Ayrımın Kökenleri ve Gelişimi*, Sivil Toplum ve Devlet, (L. Köker Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kendirli, S., Bayramoğlu, G., Demirci, D. Şanöz F. (2008). *Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler*, (ss. 631-637), V. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF Yayınları, Çanakkale.
- Kocabaş, F. (2008). *Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların İstihdam Yaratma Fonksiyonu*, (ss. 273-285), V. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF Yayınları, Çanakkale.
- Kocabaş, F. (2010). *Sosyal Politika Aracı Olarak Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlar*, Eskişehir: NisanKitapevi.
- Koç, E. S. (2016). Türkiye’de İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesine Yönelik Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 198-216.
- Kongar, E. (1991). *Sivil Toplum ve Kültür*, Fincancı, Y. (Ed.), Sivil Toplum, İstanbul: TÜSEV Yayınları.
- Kurt, S. (2014). *Sivil Toplum Kuruluşlarında İnsan Kaynakları Yönetimi: İHH İnsani Yardım Vakfı Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yalova Üniversitesi, Yalova.
- Levis, D. (1998). Development NGOs and The Challenge of Partnership: Changing Relation Between North and South, *Social Policy & Administration*, 32, 501-513.
- Osman A. (2001). *Kurumsal ve Tarihsel Aşamalarıyla Sivil Toplum ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Örs, H. (2008). *Üniversite Gençliğinin Sivil Toplum Kuruluşları (STK)’na İlişkin Algısı ve STK’ların Satın Alma Kararları Üzerine Etkisi*, (ss. 1002-1011), V. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF Yayınları, Çanakkale.
- Özdemir, S., Başel, H., Şenocak, H. (2009). Sivil Toplum Kuruluşları (STK’nın Artan Önemi ve Üsküdar’da Faaliyet Gösteren Bazı STK’lar Üzerine Bir Araştırma, *Sosyal Siyaset Konferansları*, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayınları, 56, 151-232.
- Özer, H.(2008). Günümüz İtibarıyla Sivil Toplum Kuruluşlarının İktisadi ve Sosyal Fonksiyonları, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(26), 86-97, <http://www.e-sosder.com/dergi/26086-097.pdf>, (11.11.2019).

- Özsoy, E. (2010). *Liderlik Davranışları ile Cinsiyet İlişkisi: Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşlarında Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Sargın, E. (2017). *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Ülke Ekonomisine Katkıları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tez), Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ.
- Şahin, L., Güçlü, F. (2008). Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye'deki Durumu, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 54, 3-29.
- Şahin, N. (2018). *Sivil Toplum Perspektifinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yardım Faaliyetleri: Biga Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Şimşek, B. (1995). *Üçüncü Sektör, Kavramlar ve İşlevleri Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Tuz, A. N. (2010). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devletinin Dönüşümü ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi: Marmara.
- Uçaktürk, T.- Bekmezci, M. (2008). *Sivil Toplum Kuruluşları ve E-Demokrasi*, (ss.55-64), V. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF Yayınları, Çanakkale.
- Uğurlu, M. (2006). *Türkiye'de Sivil Toplum-Sosyal Politika İlişkileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Yadıgar, H. (2010). *Vakıf Kültürüne Uygun Sosyal Politika Stratejileri Geliştirmede Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Rolü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Yıldırım, İ. (2004). *Demokrasi, Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim*, (1. Baskı), Seçkin Yayınları: Ankara.
- Yıldız, N. (2008). *Avrupa Birliği, Demokrasi ve Sivil Toplum Kuruluşları*, (ss.639-651), V. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF Yayınları: Çanakkale.
- Yılmaz, S. (2006). *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yoksullukla Savaşım Politikaları İçindeki Yeri (Eskişehir Örneği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- <http://80.251.40.59/education.ankara.edu.tr/aksoy/eay/eay/b0506/ymetin.doc>
(04.05.2019).

Ek 1. Araştırma Kapsamında İncelenen Tezlerin Yazarları ve Tez Kodları Tablosu

Tez Yazarı	Tez Kodu
ALİ İHSAN ÇELEN	Tez_01
AYHAN ŞAHİN	Tez_02
AYKUT AYDIN	Tez_03
AYŞE ÇİFTÇİOĞLU	Tez_04
AYŞE KOCABIYIK	Tez_05
AYŞE NUR TUZ	Tez_06
CANAN ÖYKÜ DÖNMEZ KARA	Tez_07
CEM ALİ AKSOY	Tez_08
DENİZ GÜREL	Tez_09
DOĞA ÇAMUR	Tez_10
EBRU SARGIN	Tez_11
ELİF ÖZSOY	Tez_12
ERCAN ÇETİN	Tez_13
FATMA AYÇA İZMİRLİOĞLU	Tez_14
HAŞİM YADIĞAR	Tez_15
HÜSEYİN ÇİÇEK	Tez_16
MEHMET ALİ ENGİN	Tez_17
MELİH UĞURLU	Tez_18
METİN KARACA	Tez_19
MUHAMMED TALHA KÖMÜRCÜ	Tez_20
NAZLI AYTUĞ	Tez_21
NERMİN ŞAHİN	Tez_22
PINAR KAN	Tez_23
PINAR MEMİŞ	Tez_24
SEVDA KÖYÜSTÜ ERDENİZ	Tez_25
ŞİBEL YILMAZ	Tez_26
SÜLEYMAN KURT	Tez_27
VEYSEL DAL	Tez_28
YASEMİN ÇAĞLIYAN	Tez_29
YASİN ÖZTÜRK	Tez_30

